

Etukansi Tyrni on Satakunnan maakuntakukka, yleinen koko rannikolla, niin kuin se on myös muualla Pohjanlahden rannoilla. Hopeanharmahtava keltamarjainen tyrni muodostaa läpitun- kemattomia pensastoja avomeren äärellä. Kasvualue siirtyy jatkuvasti länteen meren perässä, jatkona tyrnin monituhatuotiselle historialle ylitse koko Satakunnan. Valokuva Seppo Keränen. Ahlainen, Iso-Enskeri, Haminakari, marraskuu 2010.

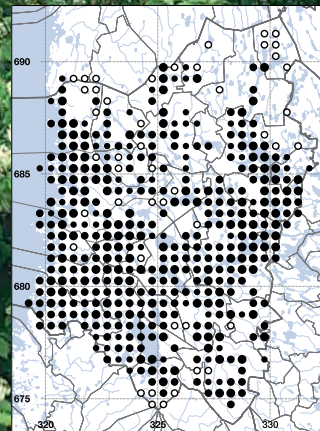
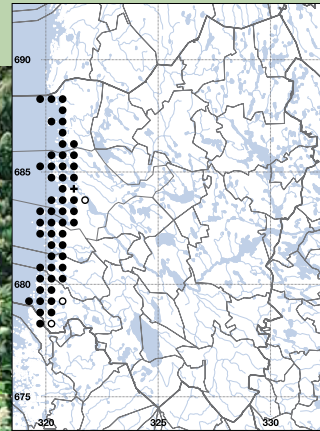
Takakansi Tuomi, Pirkanmaan kukka, lähettää Pirkkalan lehtokeskuksesta länttä kohti nuo monelle lajille ominaiset kolme kielekettä. Merenrannikollakin tuomi viihtyy mainiosti. Puu on myös istutettu pihan koristeeksi lukemattomiin kyliin ja taloihin. Joskus on jo vaikea päätellä onko tuomi alkuaan tuotu vaiko sittenkin alkuperäinen. Valokuva Tuomo Hurme. Honkilahti, Mannila, 1987.

LUOMUS
LUONNONTIETEELLINEN KESKUSMUSEO
KASVITIEDE

ISSN 0780-3214

ISBN 978-952-10-8803-2

SATA- KUNNAN KASVIT

JUHA SUOMINEN

SATAKUNNAN KASVIT

JUHA SUOMINEN

Norrlinian osan 26 kirjoittaja, dos. **Juha Suominen** (1936–) on 1950-luvulta lähtien tutkinut määrätietoisesti Satakunnan floora. Hänen työuransa keskeinen tehtävä on ollut hyvin kansainvälinen, Euroopan kasvikartaston, *Atlas Florae Europaeae*, tieteellisenä sihteerinä toimiminen hankkeen suunnitteluvaiheesta alkaen vuonna 1999 ilmestyneeseen osaan 12 asti. Siinä työssä auttoi myös hänen kirjoittaja- ja toimittajakokemuksensa, aluksi Luonnon Tutkijassa ja myöhemmin Lutukassa, lehden ensi vuosikerrasta alkanut ja yhä jatkuva. Ahkerana maastobotanistina, avuliaana harrastajien auttajana, erinomaisena Suomen kasviston tuntijana ja tärkeänä Retkeilykasvion kirjoittajana ja toimittajana hänen merkityksensä suomalaiselle kasvistotutkimukselle on erittäin merkittävä. — Pertti Uotila

Juha Suominen 2013: Satakunnan kasvit. — Norrlinia 26: 1–783.

ISSN 0780-3214

ISBN 978-952-10-8803-2

Copyright © 2013 Juha Suominen ja Luonnontieteellinen keskusmuseo LUOMUS

Valokuvat © Tuomo Hurme, Seppo Keränen, Matti Kääntönen ja Juha Suominen

Kasvipiirroksat ja kasvistoaluekartta © Marja Koistinen

Tilastokartat ja diagrammit © Raino Lampinen

Englanninkielen tarkastus Ari Taponen

Ulkoasu ja taitto Leena Helynranta

Kuvankäsittely Pauli Nikkilä (Vammalan Kirjapaino Oy), Seppo Keränen, Leena Helynranta

Painatus Vammalan Kirjapaino Oy, Sastamala, 2013

SISÄLTÖ

Satakunnan alue	5
Kallioperästä	9
Maalajeista ja Itämeren vaihteista	13
Korkeussuhteista	17
Vesistöistä	19
Metsäkasvillisuusvyöhykkeistä ja soista	26
Asutushistoriasta	31
Liikenneväylyistä	35
Kasviston tutkimisesta	38
Lajikartoista ja -teksteistä	43
Lajien ryhmittelyä ja tilastointia	45
Kasvistollinen aluejako	63
Kiitokset	66
Flora of Satakunta, province in western Finland	67
Karttamerkit / map symbols	68
Lyhenteitä	68
Lajikartat ja -tekstit	69–761
Kirjallisuutta	762
Hakemisto (Index)	771

METSÄKASVILLISUUSVYÖHYKKEISTÄ JA SOISTA

Maakunnalla on mittaa etelästä pohjoiseen noin 180 km ja saaristosta sisämaahan enimmillään 120 km. Rannikkosijainti erityisesti mutta myös maaston korkeuden vaikutus lisäävät pelkistä kilometreistä aiheutuvia ilmastoeroja. Kasvilajien alueiden sekä lajien yleisyys- ja runsauserojen pääpiirteiden ilmastollisina selittäjinä on luontevaa käyttää kasvillisuusvyöhykkeitä, erityisesti metsä- mutta myös suokasvillisuuden.

Satakunta sijoittuu kolmeen eri metsäkasvillisuusvyöhykkeeseen, hemiboreaaliseen, eteläboreaaliseen ja keskiboreaaliseen (Ahti ym. 1968).

Vaikka Yläneen eteläkärjestä on vain kolme peninkulmaa Turun keskustaan ja idempänä Mellilä yltää Ylänettäkin etelämmäs, ollaan kuitenkin selvästi sisämaassa, Yläneellä korkeahkolla vedenjakajalla ja Mellilässä tasaisella savikolla. Niinpä **hemiboreaalisen vyöhykkeen**, ns. tammivyöhykkeen pohjoinen erilliskappale sijoittuu Rauman keskustan pohjoispuolelle merenlahtien, niemien, saarien ja salmien suojaisaan sokkeloon.

Suurin osa Satakunnasta kuuluu **eteläboreaaliseen vyöhykkeeseen**, joka Suomen länsiosassa on paljon kapeampi kuin idempänä, jo Hämeessä. Vyöhykettä kyllä jatkuu rannikolla pohjoiseen Kokkolan paikkeille asti, mutta Satakunnan pohjoisrajan tienoilla tämä eteläboreaalinen rannikkokaista kuroutuu hyvin ohueksi, jopa katkeaa.

Keskiboreaalista vyöhykettä on Satakunnasta se, mikä arkisemmin sanottuna kuuluu Suomenselkään tai on Satakunnan Lappia. Siihen sisältyvät Merikarvian pohjoisosa, Siikainen pääosin, Honkajoki ja Karvia, Parkano lähes kokonaan sekä Kihniö, lisäksi Kankaanpään, Jämijärven ja Ikaalisten pohjoisosa. Vyöhykerajan piirtäminen riippuu tietysti yleistysasteesta, mutta merkittävin mutka on siinä missä eteläboreaalinen vyöhyke työntyy Kyrösjärveltä Parkanonjärven kaapehkoa laaksoa myöten melkein Parkanon kirkolle. Matkailija panee tämän merkille ajaessaan valkovuokon kukkimisaikaan etelästä 3-valtatietä ja vihdoon Parkanon keskustaan johta-

Hämeenkyrön Laitilan lehtokuusikon puronotossa kasvaa mm. korpisorsimoo, korpinumikkua ja kevätlinnunsilmää. Seutu kuuluu eteläboreaaliseen vyöhykkeeseen, sen parhaisiin maihin lukeutuvaan Pirkkalan lehtokeskukseen.

Southern Boreal spruce forest in Hämeenkyrö, E Satakunta, the lush brookside with *Glyceria lithuanica*, *Poa remota* and *Chrysosplenium alternifolium*.

Huittisten Isonsuon eteläosan Mustasaari. Lehtomainen eteläboreaalinen metsäsaareke, jonka lajistossa on mm. metsäruusua, kalliokieliä ja mäkilähtolustetta.

A small Southern Boreal deciduous wood in Huittinen, Central Satakunta, with demanding plants like *Rosa majalis*, *Polygonatum odoratum* and *Brachypodium pinnatum*.

vaa ylämäkeä. Suomenselkä on muuta Satakuntaa korkeammalla, ilmasto ankarampi ja hallaisempi, lämpösumma pienempi, lumi tulee aikaisemmin

ja sulaa myöhemmin kuin muualla. Maaperä on karua ja maalajit karkeahkoja, maat enimmäkseen tasahkoja ja soiden ala suuri.

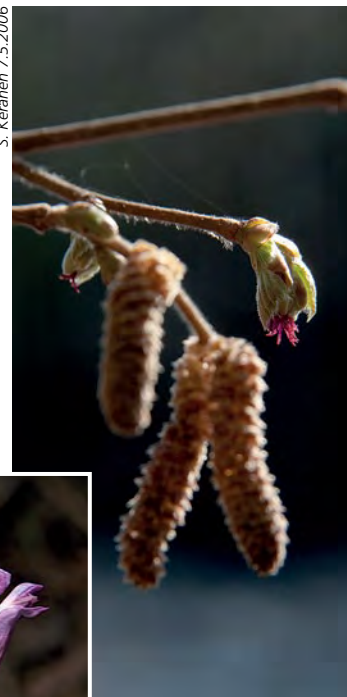
Merikarvialla Merikarvianjoen Lankosken varressa, monen mainion lehtokasvin keskittymässä on mm. valkovuokkoa, vaahteraa (ohut runko äärimmäisenä oikealla), pähkinäpensasta ja hentokiurunkannusta. Ne ovat täysin luontaisia ja luoteisella erillispaikallaan. Etelä-Pohjanmaalla on näistä neljästä vain valkovuokkoa ja sitäkin paikoitellen.

In NW Satakunta by the Lankoski rapid there is an isolated locality of many grove plants, including *Anemone nemorosa*, *Acer platanoides*, *Corylus avellana* and *Corydalis intermedia*. Behind the N border, in the province of Etelä-Pohjanmaa, only *Anemone* is locally found.

S. Keränen 19.5.2007

S. Keränen 7.5.2006

Kasvien alueissa ja varsinkin niiden yksityiskohdissa ja erillislöytöpaikoissa näkyy usein pienilmastosta ja muista syistä johtuvien poikkeuksellisen edullisten kasvupaikkojen vaikutus. Se ei ole kovin tavallista luontonsa puolesta suurpiirteisellä Suomenselällä eikä toisaalta Kaakkois-Satakunnan tasaisella savikollakaan. Yleensä on kysymys alueista, millä on vaihteleva kallioperä tai pinnanmuodostus, lämpimiä rinteitä, harjuja, jyrkänteiden juuria, purojen koskilehtoja, lähteitä, järven- ja joenrantoja ynnä muuta sellaista, mikä milloin millekin kasville on otollista.

Vyöhykkeisyys heijastuu myös tulo- ja kasveihin, vanhoihin ja uusiin, sillä myös ihminen hakeutui usein ja ensiksi sinne, missä maatalouden ja muun elämisen edellytykset olivat parhaat. Samaa riippuvuutta ilmastosta tavoittelevat yhä vaikkapa puutarhailijain vyöhykkeet ja EU:n maatalousrajat.

S. Keränen 21.5.2006

UUSTULOKKAITA, viime vuosisatoina ja valtaosin vasta 1800-luvulla tai myöhemmin saapuneita lajeja on tavattu Satakunnasta hieman alle 450 (446) lajia. Eri tavoin tahattomasti kulkeutuneita on niistä kutakuinkin 300 (297), suurin osa vain kesän tai muutamia kasvaneita satunnaiskasveja ja monet ainoastaan kerran tai joitakin kertoja löydettyjä. – Loput noin 150 (149) uustulokaslajia ovat viljelykarkulaisia tai -jäätteitä (ks. s. 60). Likimain puoliksi viljelyperäisiä ja puoliksi tahattomasti kulkeutuneita lajeja on hyvin vähän.

Heinänsiementulokkaista osa saapui nurmiheinän siemenessä heinäpelloille ("kylvöniityille") erityisesti 1800-luvun lopussa mutta jossain määrin myöhemminkin. Osa taas kulkeutui nurmikkoheinän siemenessä puistoihin ja pihanurmikoille samaten jo 1800-luvulla mutta usein myös 1900-luvun mittaan. Pelkästään tai enimmäkseen heinänsiemenessä saa-

pui yli 30 lajia, niistä yli 20 erityisesti peltoheinätulokkaina. Lähes puolet kaikista on vakiintunut, yleisimmiksi seuraavat:

Cerastium arvense
Barbarea vulgaris
Thlaspi caerulescens
Galium album

Siemenviljatulokkaita kulkeutui varsinkin Venäjältä, katovuosien jälkeen 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa. Lajeja oli toistakymmentä, aikoinaan runsaana ja näkyvänä auranukka (*Agrostemma githago*). Nykykaikaan saakka säilyneitä ovat mm. ukonpalkko (*Bunias orientalis*) ja kentätäräkki (*Euphorbia esula*) sekä suurelta osin vasta 1960-luvulla kulkeutunut hukkakaura (*Avena fatua*).

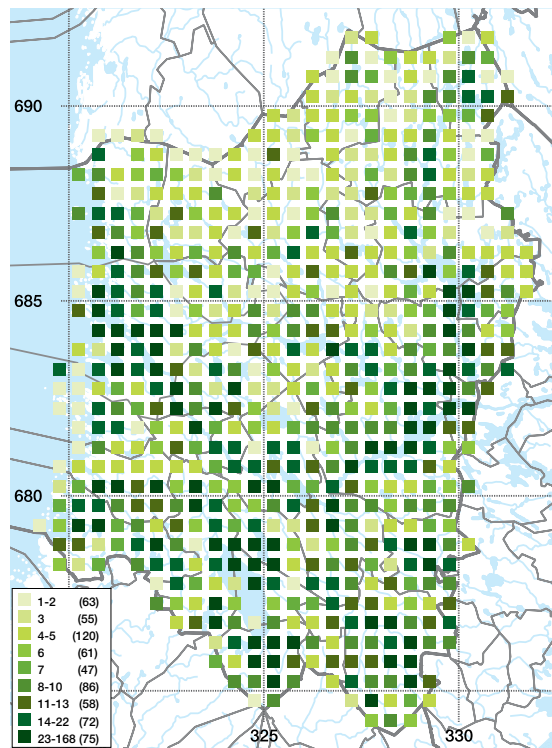
Myllykasveja, valtaosin satunnaisia viljatulokkaita eri maanosista on löydetty erityisesti Rauman myllyiltä ja Loimaan viljavarastolta, varsinkin vähän muualta Satakunnasta. Lajeja on

tavattu noin 80. Suomeen hyvin harvoin kulkeutuneita on kerätty etenkin Loimaan viljavarastolta, suuri osa 1950-luvulla (Niilo T. Salo). Sieltä on löydetty lähes 60 viljatulokasta, joista 27 on Satakunnassa nähty ainoastaan Loimaalla.

Rautatiekasvit ovat, tulotavastaan riippumatta, leviittäytyneet radoille kartallakin näkyvällä tavalla. Joitakuuta kasvaa nykyään myös muualla, osa vasta näyttää olevan asettumassa maakunnan radoille.

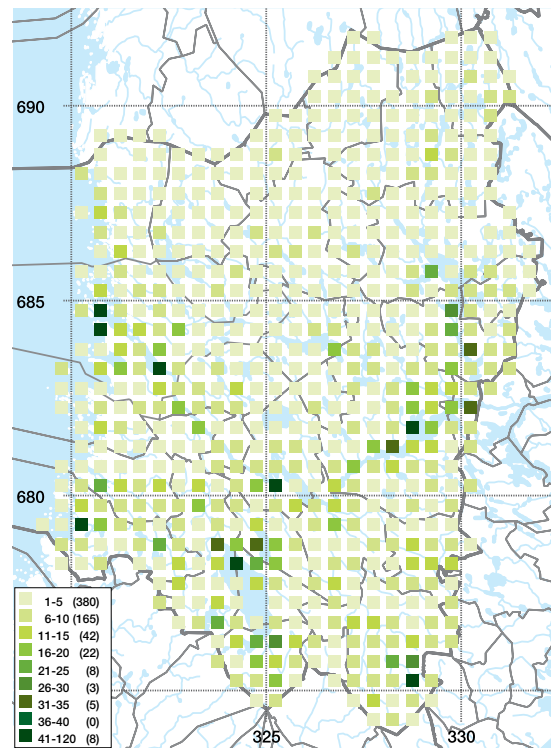
Berteroa incana
Lepidium densiflorum (*Euphorbia esula*)
Chaenorhizum minus
Conyza canadensis (*Artemisia campestris*)
Senecio viscosus
Tragopogon pratensis

Lisäksi on Porin Mäntyluodosta ja Rauman satamasta tavattu yhteensä 15–20 lajia, jotka eivät tulleet meritse esimerkiksi painolastimaassa tai

Uustulokaslajien ruuduittaiset määrät. Pääosin noin 50–80 ruutua kussakin yhdeksässä lajimääräluokassa.

Species richness of newcomers in the 5 km x 5 km squares, divided into nine frequency classes.

Tahattomien uustulokkaiden ruuduittaiset määrät. Kahdeksaa monilajisinta ruutua lukuun ottamatta karttamerkki viiden lajin porrastuksin.

Species richness of unintentionally arrived newcomers in the 5 km x 5 km squares, divided into nine frequency classes with intervals of five species, except for the eight richest squares.

◀ Tältä peltoaukealta Karkun Aluskylässä kitkettiin 1903 peltokanakaalia suuriksi kasoiksi (Hjelt 1906). Heinänsiemenessä 1800-luvun lopulla meille kulkeutunut kanankaali keltaa silti tätäkin peltoa yhä edelleen.

Large heaps of *Barbarea vulgaris* were torn up from this field in 1903 (Hjelt 1906). Despite of this, the hay seed immigrant from Central Europe established itself and has been common ever since.

► Loimaan viljavarastolta on löydetty kymmenittäin hyvinkin harvinaisia viljatulokkaita 1950-luvulta alkaen. Siilojen vierustaa raiteineen ei kuvassa näy, mutta eivät kasvitkaan olleet nähtävissä vuotta paria pitempään.

From Loimaa granary tens of casual grain immigrants have been collected since the 1950s, many of these species being very rarely found in Finland.

1940-luvun saksalaisjoukkojen myötä vaan kulkeutuivat rautateitse Venäjältä. Poriin ne saapuivat 1900-luvun alussa, Raumalle (Lahtonen 1985) 1980-luvulla.

Painolastipaikkoja ja niiden tulokkaiden (puolisentoista sataa lajia) kasvistollista merkitystä on käsitelty Satakunnan liikenneväylien yhteydessä (s. 35). Sama koskee **saksalaisjoukkojen** mukana 1940-luvulla Porin Mäntyluotoon ja Raumallekin kulkeutunutta kymmenen kertaa pienempää lajijoukkoa, josta ainoastaan hietapitkäpalkko (*Cardaminopsis arenosa*) levisi laajemmalle ja vakiintui. Tärkeimmän painolastipaikan, Porin Reposaaressa kasveja on esitelty perusteellisesti kirjallisuudessa (Häyrén 1909 b, Kalinainen 1987, Kalinainen & Lampolahti 1994, Jutila 2000, Lehtonen ym. 2007).

Säkylän sokeritehtaalalle on ainakin pääosin tanskalaisten sokeri-

juurikkaiden mullassa kulkeutunut 1960-luvulta lähtien kymmenittäin hyvinkin vieraita kasvilajeja (Kause 1979, Parnela 2000). Osa niistä vakiintui ainakin joksikin aikaa.

Köyliön karpalokoekentän pohjoisamerikkalaiset muodostivat Suomessa ainutkertaisen satunnaistulokasryhmän. L.O. Ervi keräsi museonäytteet ja mainitsi (1956) lajeista kolme.

Viola lanceolata
Lysimachia terrestris
Juncus canadensis
Agrostis scabra

Kaatopaikoilta ja rikkakasoilta on vuosikymmenien mittaan löydetty sekalaista kasvilajistoa, maakuormista versoneita ja itäneitä, mylly- ja teollisuusjätteistä lähteneitä (jokunen myös puuvilla- ja villajätteistä), linnunruokintapaikoilta peräisin olleita ja viime aikoina useasti viemäri- ja teestä itäneitä.

Puutarhoista, kukkaistutuksista yms. on aikojen kuluessa tavattu niin ikään monenkirjavaa lajistoa, jonka alkuperäksi voi arvailla keittiökasvien ja kukkien siemeniä ja taimia; eräät lajeista ovat pesiytyneet taimistoihimme. Esimerkkejä:

Corydalis ophioglossifolius
Cerastium glomeratum
Silene noctiflora
Rorippa sylvestris
R. × armoracioides
Cardamine flexuosa
Anagallis arvensis
Sherardia arvensis
Solanum nigrum
S. physalifolium
Veronica persica
Legousia speculum-veneris
Galinsoga ciliata
Commelina communis

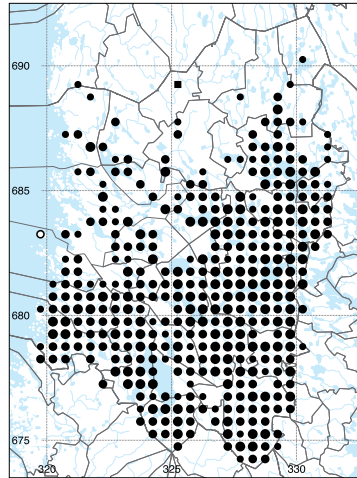
Samantapaisilla paikoilla kanojen ym. rehuun sisällyneistä siemenistä itäneisiin kuulunevat mm.

Acyris amarantoides
Abutilon theophrasti
Melilotus indicus
Leonorus cardiaca ssp. *villosus*
Solanum rostratum
Datura stramonium
Ambrosia artemisiifolia

Galium boreale L.
Ahomatara

382

Tieteellisestä ja suomalaisesta nimestään huolimatta ahomataramme on yleisin etelässä ja alun perin metsäkasvi. Metsänarvioinnin näytealojen mukaan (Kujala 1964) sen valta-alue ulottuu eteläisestä Hämeestä ja Uudenmaan sisämaasta lounaiseen saaristoomme. Pohjanlahden rannikko-ahomatara välttelee vielä visumin kuin Suomenlahden puolta, jopa niin että lähes koko Satakunnassa sitä on selvästi vähemmän kuin Hämeen metsissä.

Itäinen kasvi ahomatara Satakunnassa onkin, yleisin ja runsain Kyrösjärveltä, Karhijärveltä ja Kokemäeltä maakunnan kaakkoisosaan. Myös lounaassa sitä kuitenkin on melkoisesti. Mutta kyse tuskin on johdatte- lusta kohti lounaista saaristoamme. Satakunnan merensaarilta ahomatara näet puuttuu lähes tyystin, ja Lounais-Satakunnan alue on myös jonkin verran erillään itäisestä. Perussyyltä tuntuvatkin lounaan diabaasikallioiden tuoreuttamat metsämäet ja kivikkorinteet. Ahomatara käyttäytyisi siis samalla tavalla kuin monen monet etelään ja sisämaahan painottuvat lehtomaisten metsien lajit, sikäli vain useimmista poiketen että se on yleinen myös Kaakkois-Satakunnan savikolla.

Luoteeseen ja pohjoiseen mentäessä muutos on jyrkkä. Porin seutuvilla ahomataraa on vain paikoitain; Häyrén (1909 b) oli itse nähnyt sitä vain Kokemäenjoen suun koillisliepeen kivikkomäillä ja katajikoissa

Toukarilla ja Kahaluodossa. Porin itäpuolella Kullaan laaksosta koilliseen ja Sääksjärvestä pohjoiseen on laaja löydötön alue, jota jo ennakoivat vähäiset autiot Kiikan, Tyrvään ja Karkunkin luoteisperukoilla. Samanlaista riittää Karhijärven länsipuolitse kiertäen Kankaanpäähän ja siitä itään lähelle Kyrösjärveä ja tämän pohjoispuolitse Ikaalisten ja Viljakkalan karuihin koillismetsiin.

Karvianjoen ja sen suuhaarojen alueella ahomatara on suorastaan harvinainen mutta silti osittain alkuperäinen. Ei tiedetä, mistä on otettu näyte ”Honkajoki, ranta” 1929 *Yli-Vakkuri* (H), mutta kauhajokinen koululainen, sittemmin metsäprofessori tuskin oli vaeltanut alas Kankaanpään rajalle Honkajoen Vatajankoskelle, minkä puronvarressa on Karvianjokivarren ylin tunnettu kasvupaikka. Alempaa on tiedossa toistakymmentä luonnonpaikkaa erityisesti koskikohdilta, ei kuitenkaan jokaisen tutkitun kosken varrelta. Eteläjoen alin on Noormarkun Matalakoskella, Merikarvianjoen varmasti luontainen puolestaan Lankoskella, mutta suuhaaroista keskimäisellä, Pohjajoella, luontaisen tuntuinen ahomatara saavuttaa Ahlaisten Keikveden. Tällä samalla lahdella moni muukin sisämaalaji tavoittaa merenrannan. Läntisimmän Satakunnan pohjoisin luontainen löytöpaikka on Siikaisjärven pohjoisrannalla ja siihen laskevan pikkujoen koskilehdossa. Idässä ahomatara etenee luontaisena Kyrösjärveltä pohjoiseen, idempää jokireittä ainakin Parkanon Ruojärvelle asti, Parkanonjärven rantamaita taas moneen kohtaan ja runsaanakin Parkanon kirkonkylän laaksoon.

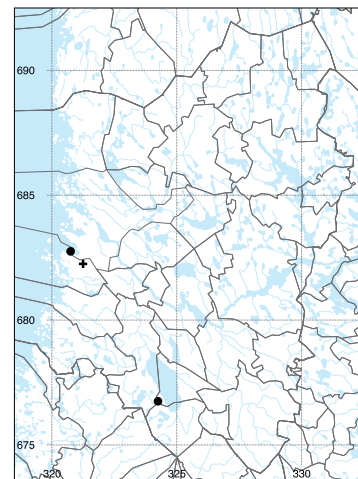
Kaikkialla ahomatara on paljon hyötynyt raivauksista, metsien väljentyemisestä ja hakkuista. Se viihtyy avomaiden ruohostoissa, niin rautakaudelta asti aukeina olleilla kedoilla kuin nuorenlaisissa kylissä, pellonpientareilla, laidunkumpareilla, hakamailla ja eri-ikäisten teiden varsilla. Mahdoton on monesti sanoa, mikä nimenomainen kasvukohta on jääne alkuperäisestä metsäsiintymästä, mikä taas vasta ihmisen ansiosta saatu. Kumpiakin on paljon. Kausen (1972) toteamus ”puuttuu asumatomilta metsäalueilta” viittasi ihmistoiminnan suureen osuuteen ainakin lounaassa. Kaiken kaikkiaan kulttuuripaikat ovat kyllä kovin usein hyväpohjaisia ja monesti kivikkoisia rin-

teitä, kumpareita, kallionsyrjiä ja rantatörmä, aina turvassa vedenvaivalta, jo luonnon oloissa ahomataraalle mainiosti sopineita metsiä. Yleisvaikutelmaksi jää, että kasvi on alkuperäisillä sijoillaan tai aivan läheltä levinnyt.

Pitempimatkinen, karttakuvaa muuttava kulkeutuminen on siten ollut aika vähäistä. Pohjoisen luonnostaan tyhjältä alueelta on löydetty vain muutamia selviä tulokspaikkoja. Sellaisia ovat Ikaalisten koillislaidan tienvarsi ja piennar, Parkanon Häädetyjärven venekota (Engman 1928) ja luultavasti Linnanjärven rannan pellonpiennarkatajikko talon lähellä sekä (MK & TL, H-ark.) Kihniön ainoa löytöpaikka. Merikarvialla ahomatara on tulokas pohjoisessa Kallträskin pihakedolla ja Honkajärvellä tienvarren kiviaidan vierellä, niin myös sataman liepeellä sahan kedolla ja mahdollisesti myös Kirkonkylän kasvupaikoillaan. Merkillä pantavasti on Porin lähiympäristöstä lähes pelkkiä mäki- ja ketolöytöjä. Todennäköisesti tulokkaasta on usein ollut kysymys myös Lounais-Satakunnan rannikolla ja harvoilla saarilöytöpaikoilla, Luvian Säpin majakkasaarella aivan ilmeisesti.

Galium odoratum (L.) Scop.
Tuoksumatara

3

Tuoksumatara eli tuoksumaratti on Suomessa harvinainen. Etelärannikolla ja lounaisessa saaristossa sitä on kivikkolehdoissa, mutta sisämaassa se pitäytyy lähdelehtokorpiin, jotka eivät talvella routaannu. Satakunnasta laji löydettiin ensiksi Säkylästä, vas-

ta vuoden 1950 tietämissä, ja sitten 1960 muutamista lähekkäisistä paikoista rannikolta Porin ja Luvian rajan kahden puolen. Nämä ovat läntisen Suomen pohjoisimmat löytöpaikat. Satakunnan tuoksumataralehtojen rehevyys on diabaasikallioperän loihtimaa, ja ainakin Luvian ja Porin lehdossa on lähdevaikutusta.

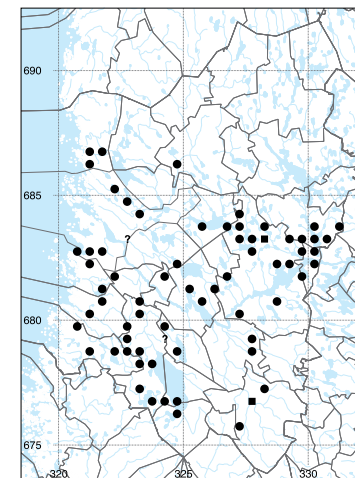
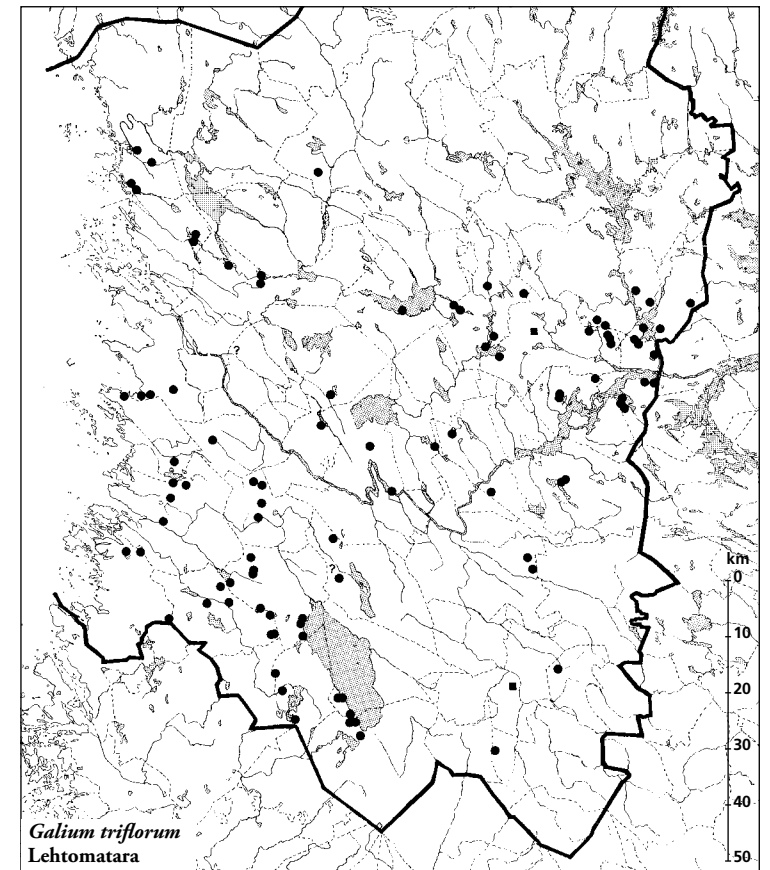
Yhtäkään kasvupaikoista ei tietävästi ole ojitettu. Mutta kaikki lehdot hakattiin ankarin ottein aukeiksi. Ja näyttää pahasti siltä, että Porin tuoksumatara ei tätä kohtelua kestänyt, eivätkä eräät vaateliaat seuralaisetkaan. Säkylästäkin se jo näytti hävinneen, kunnes 2002 taas löytyi pieni kasvusto. Luvian tuoksumataran on todettu selviytyneen paremmin ja kasvavan nuoren näreikön varjossa. Ensi sijassa tämän Luvian metsikön myöhemmästä käsittelystä siis riippuu, säilyykö tuoksumatara maakunnan kasvistossa.

[Rauma, Sorkka (Valle 1918 a; ”värimaratti (*Asperula odorata*)” on otsikkovirhe, tarkoitti värimarattia, *A. tinctoria*.] – Luvia, Niemi, Sunti, Viasvedenlahden rantametsä lähellä Porin rajaa, n. 250 kukkivaa yksilöä 1960 *IK* (OULU, TUR; Kause 1962 b), 1964, 1968 *IK* (OULU), muutama pieni kasvusto ja yksi isompi (Kause 1972), metsä avohakattu (Kause 1976), ”Karhunkiven tuoksumaratiesiintymä”, tiheä nuori kuusikko, n. aarin kokoinen kasvusto, n. 200 yksilöä 1984 *PK* (H; Hakila & Kalinainen 1984, Kalinainen & Hakila 1985: 122). – Säkylä, Kolvaa, pähkinälehto Haukkavuoren W-puolella, löydön on tehnyt mv. Anton Korva jo useita vuosia sitten (Kallio 1954 b), Haukkavuoren keskikodista n. 1 km NW (tai N), pähkinälehto, melko niukka 1952 *HS* (H, TUR; Sältin 1955 a), lehto vastikään hakattu, ei löydetty tiuhasta saniais- ja tesmakasvustosta 1983 eikä 1984 (Hakila & Kalinainen 1984), ”Perttulan lehto”, 30 vuotta sitten tavattu tesmayrttiä, lehtomataraa ja tuoksumataraa emme löytäneet (Kalinainen & Hakila 1985: 190), Ojalan talosta N, kuusivaltainen loiva rinnelehto, muutaman m²:n alalla 2002 *Puolasmaa & Rautiainen* (TUR-A). – Pori, Viasvesi, Hakkiluoto, Luvian paikasta n. 2 km itään, kostea kuusikko, n. 25 yksilöä 1960 *IK* (OULU, TUR; Kause 1962 b), pieni kasvusto (Kause 1972), metsä avohakattu (Kause 1976), 1960-luvulla tavattu tuoksumarattia (Hakila & Kalinainen 1984, Kalinainen & Hakila 1985: 153).

Galium triflorum Michx.
Lehtomatara

67

Satakunnan kartta on samantapainen kuin monella eteläisellä ja sisämaata suosivalla lehtokasvilla. On lehtoma-

tarkin lehtokasvi ja myös sisämainen, mutta eteläinen se ei ole. Se on pohjoisten havumetsien, taigan asukas, joka ei kunnolla kurkottaudu edes Baltiaan, eteläiseen Ruotsiin eikä läntiseen Norjaan. Suomessa sitä on Lapissa saakka ja idässä jonkin verran

enemmän kuin lännessä, nirsona lehtoihin hakeutujana ei kuitenkaan missään yleisenä.

Vaateliaisuus senkin selittää, miksi lehtomataraa ei lainkaan ole siinä osassa Satakuntaa missä sitä oikeastaan pitäisi olla eniten: koillisessa. Kysymys on suuresta Suomenselan karukkojen autiosta, myös merenrannikon tavoittavasta. Aution itäraja on Hämeessä Näsijärven ja sen ylävesien rantamalla, pohjoisraja – tai paremmin vain yksittäiset lehtomatara löytöpaikat – aika kaukana Pohjanmaan puolella. Merkillä pantavaa on koko Kyrösjärven alueen täydellinen löydöttömyys, vaikka siellä sentään on lehtoja, rinteitä ja kallionjyrkenteitäkin. Sitten kuitenkin Hämeenkyrön eteläosista ja Kuloveden ympäristöstä länteen Laviaan asti on kolmatkymmentä löytöpaikkaa. Syyksi sopinee Tampereen liuskevyyhyke, johon sisältyy kasvien kannalta parempia kivilajeja kuin mitä on pohjoisemalla, kallioperältään pääosin karulla seudulla.

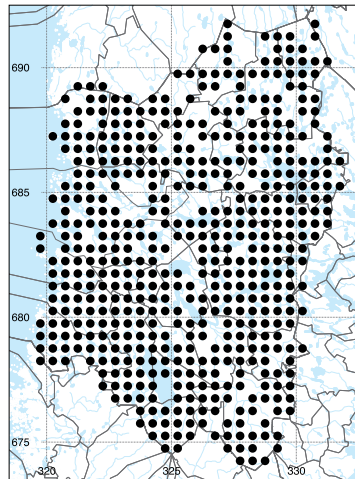

Kallioiperän suorastaan määrävää vaikutusta osoittaa tilanne lounaassa. Kause (1972) luetteli 19 lehtomataran löytöpaikkaa, ja niistä 18 sijoitui diabaasialueille. Diabaasialustalta on tehty myös Lapin viisi havaintoa (Sältin 1965) ja siltä tai kivilajin vaikutuspiiristä melkein kaikki muutkin lounaan löydöt, Porista, Köyliöstä, Säkylästä, Honkilahdesta ja Yläneeltä. Jopa maakunnan pohjoisimmat lehtomatarat Merikarvialla ovat niillä tienoin, missä vähäiset diabaasisuonet rikastuttavat kallio- ja maaperää. Lähes yhtä pohjoinen ja varsin erillinen löytö on Kankaanpään Sinahmin Juurakolahden lehmuspaijalta (Henttonen 1999), mutta sille ei taida olla kallio-eräselitystä.

Lounaan diabaasin ja Tampereen liuskevöhykkeen väliin jää hyvin laaja alue, jolla on vain viitisentoista löytöpaikkaa etäällä toisistaan. Kaikkein vähiten lehtomataraa on kaakkoisella savikolla ja muilla niukkakallioisilla tasamailla. Kaakon ainoat kolme tietoa ovat Loimaalta Kojonperän Anttilan luota (1913 Sauramo, H, OULU, TUR; Sauramo 1916), Loimaalta Orripään kankaan itälaidan lehdestä (1960 NS, TUR) ja jostain Alastarolta metsästä (1922 Uotila, TUR).

Satakunnasta tunnetaan noin 90 lehtomataran kasvupaikkaa. Museonäytteiden ja kirjallisuuden löytöpaikkaluetteloiden ansiosta tiedot niiden luonteesta ovat varsin kattavat. Kallioseinämien juuria ja louhikolehtoja on 25, puron ja joskus jokenkin koskia, useimmiten kivikkoisia ja sammalpaatisia, on toiset 25, ja muutoin vain lehtoja tai tuoreita metsiä on noin 30, usein kivikkoisia nekin; lehtomaisia korpia on viisi mutta varsinaisia lähteikköjä ei yhtään. Välitön tuntuma kalliioon ja kiviin on siis hyvin tavallista. Lehtomatarat viihtyy varjossa sankankin kuusikon alla, ja sitä sanotaan ihmispakoiseksi. Silti ei pellonraivaus ole voinut kovin pahasti ulottua sen kivikkoisille asuinsijoille. Joskus metsän paljaaksihakkuu hetkeksi jopa runsastuttaa lehtomataraa, ja Säkylästä, Kiikasta, Karkusta ja Mouhijärveltä on tieto kasvamisesta kannossa tai kuusen kannon ympärillä. Satakuntalaisalue on paitsi luontainen myös pysyvä; lehtomataraa on nähty myöhemminkin useimmilla Hjeltin (1923) ja Mäkelän (1936) kertomilla paikoilla tai aivan niiden lähistöllä.

Galium uliginosum L. Luhtamatarana 523

Vähäpätöisen oloinen ja tavalliseksi tiedetty luhtamatarana on kasvistomme ylenkatsotuimpia jäseniä. Taholta toiselle se on Satakunnasta ilmoitettu yleiseksi tai melko yleiseksi, kasvupaikkojen laadusta kiinnostumatta. Häyrén (1909 b) sentään kertoi Porin puolen kasvupaikoista; monisanainen kuvailu lienee tiivistettävissä soistumiksi sekä kosteiksi ja märkiksi niityiksi. Ainakin Lounais-Satakunnan löytöpaikat sirottuivat jotakuinkin tasaisesti (Kause 1972: kartta 379). Maakunnan merensaarilta löytöjä on kuitenkin vähän. Ulompaa pienehköitä saarilta on vain muutamia, jokunen Luvialta, yksi Porista Preiviikinlahden Kallioluodolta (Kalinaisen 1985) ja yksi Merikarvialta Ourasta (JL).

Sekä lounaassa että idän Karkussa luhtamatarana kyllä vähenee ja jopa loppuu isoille ja yhtenäisille metsä- ja suoalueille mentäessä. Samaa voi aavistella yhdeksi syyksi maakunnan kartan tyhjille 5 x 5 km:n ruuduille. Sellaisia on etelässä Köyliön, Huittisten ja Kokemäen rajamailla, keskenpäin Sääksjärven pohjoispuolen erämaassa ja pohjoisessa Suomenselän takamaiden metsissä ja suurilla rahkasuoilla. Outoa sen sijaan on toistuva löytymättömyys Karhijärven pohjoispuolelta ja siitä kauas länteen, osaksi hyvinkin asutuilta mailta.

Kaikesta tuntuu silti suodattuvan asuttujen maitten kasvi, asutuksen iälle tai maaperän laadulle mitään vaatimuksia asettelematon. Valtaosa kasvupaikoista on kylää ja pihapieniarta,

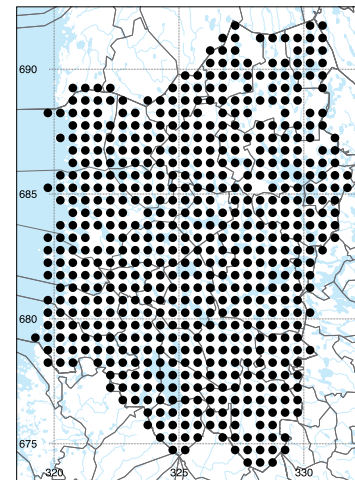
pikkutien pyörtänoä, lahaa laidunta ja hakamaata, keskimäärin selvästi kuivempaa matalaa ruohostoa kuin mitä kasvin nimestä voisi päätellä.

Alkuna ja ytimenä on kuitenkin aito luhtamatarana, kosteikkokasvi, tihkupaikkojen ja lähteikköjen, rehevien niittyjen ja suonreunojen asukas. Tuommoiset paikat vain ovat lähes järkiään jääneet raivauksen ja laidunkarjan jalkoihin, kuivahtaneet tai muutoin muuttuneet. Niille luhtamatarana on silti jäänyt elelemään ja siirtynyt yhä uusille kuivanlaisille paikoille. Mutta tulokas se voi olla myös kostealla laitumella, vallan mainiosti myös lähdeperäisellä.

Luontaisia kosteikkokasvupaikkoja lienee ollut eri puolilla Satakuntaa ainakin harvakseltaan. Havaintoja häiriöttömistä on vain kovin niukalti. Rauman Kukolanlahden heterinne ja Porin edustan Svälsoön saaren pikkulähteikkö sen paremmin kuin Karkun Sorjan lähdekään (1912 Meurman, H) eivät ole erämaassa, ja harjulähteiden lajistoon luhtamatarana ei näytä kuuluvan. Vakuuttavin oli löytö Ikaalisten takamailta Juhtimäestä, rinteenjuuren lähteikköisestä rinnekorvesta ja letonreunasta 1970 (H); vähän myöhemmin tämänkin suo lettovilloineen (*Eriophorum latifolium*) kaikkiin mentiin ojittamaan. Lettokasvit katosivat mutta tuskinpa luhtamatarana tästäkään.

Galium palustre L. Rantamatarana 613

Hyvin yleinen kasvi on hyvin yleinen myös Satakunnassa: 303 osa-alueella Lounais-Satakunnan 305:stä, Lapisissa 100/100, Sastamalan lounaispuoliskossa 98/100 ja Karkussa 167/190. Nuo lounaisen Sastamalan kaksi paikkaa olivat yhtenäisiä karuja vedenjakajametsiä, ja Karkun nelikilometrin osa-alueista löydöttä jääneet olivat lähes kaikki luoteessa ja pohjoisessa, vesistöjä metsää ja rahkasuota. Maakunnan lounaisosan ja Sastamalan hienoinen yleisysero on enne siitä, että edelleen pohjoiseen ja koilliseen Satakuntaan mentäessä rakoi-lee jo yltyleisenkin ja vaatimattoman kasvin valta. Lähes 40 vaille havaintoa jäänyttä 5 x 5 km:n ruutua eivät kaikki varmaankaan ole täydellistä rantamatarana-autiota joka kolkaltaan. Osu-

vasti ne silti sijoittuvat, syrjään järvistä ja joista, lähes asumattomien etämettien karukkokankaille, mäntyraemeille ja avarille keitailla.

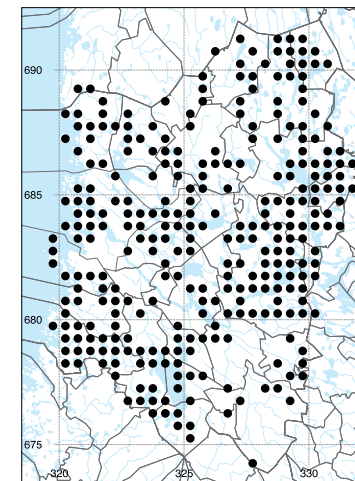
Paljosta paitsi pitää kulmakunnan olla, jotta rantamatarana käy vähiin tai peräti puuttuu. Se sentään kasvaa järven kuin järven rannalla, pienemmän lammen kunhan se ei ole rannoiltaan ihan karu tai suoranainen suoallikko. Se seurailee vähäisiä jokia ja kasvaa myös keskinkertaisissa luhdissa ja korvissa puroineen. Kaiken lisäksi rantamatarana kansoittaa hanakasti ihmisen luomia kaivantoja, pellontien- ja metsäojia, maanotokuoppia ja lätäköitä. Erityinen viehtymys rantamataralla on lähteisiin, hetepinnoille, lähdepuronvarsiiin – myös purojen uposkasvina – ja lähdekorpiin. Siitäpä seuraa, että tyhjinä eivät enemmälti ammota pohjoisenkaan isojen hiekkakankaiden karukkoruudut; lähteensilmäke ja pienuinen lähdenoro jo tarjoavat rantamataralle oivat olot, ja niille se on lähes takuvarmasti myös löytänyt.

Merenrannoilla rantamatarana on kerrassaan yleisimpiä ja runsaimpia kasveja. Sitä on lahdenpohjukoiden maatumaniityiltä, lampareista ja ojista aina etäisille ulkosaarille saakka. Rantakivikon lomassa ja yleensäkin kovilla avorannoilla sen paljous oikein korostuu kukinta-aikana.

Pääosa Satakunnan rantamatarasta on pikkurantamatarana, ssp. *palustre*. Epäilemättä myös isorantamatarana, ssp. *elongatum* (C. Presl) Lange, kuuluu maakunnan kasvistoon, vaikkei kromosomilukumäärityksiä liene eikä ulkoisten tuntomerkkien luotettavuus-

desta ole takeita. Jo Sauramo (1916) ilmoitti sen kahdesta paikasta Loimaalta, ja Kausen (1972) mukaan se on varsin yleinen lounaassa. Isorantamatarana hyvin todennäköisesti luettavia museonäytteitä on toistakymmentä, enimmäkseen Satakunnan eteläpuoliskon puronvarsista ja rehevistä korvista.

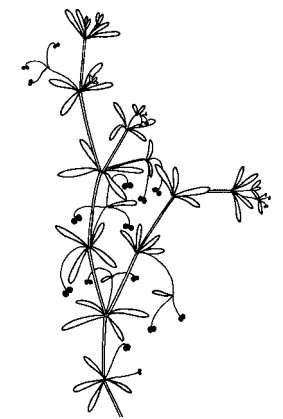
Galium trifidum L. Pikkumatarana 296

Siperiasta ja Pohjois-Venäjältä pikkumatarana riittää pääosaan Fennoskandian, mitä nyt puuttuu läntisestä Norjasta, eteläisimmästä Ruotsista ja lähestulkoon myös Baltian maista. Harvinaisuuden puoleisena sitä on Suomessa usein pidetty, paljolti syyttä suotta. Onhan kasvi kyllä perin pieni ja muistuttaa lisäksi yltyleisen rantamataran (*G. palustre*) kituliasta hahmoa. Kasvupaikatkin ovat samantapaisia, pikkumatarana vain vieläkin märemmille, vetelän hyllyville paikoille hakeutuva. Sellaisillahan ei vanhan hyvän ajan kasvitieteilijä edes käyskennellyt; kunnon kumisaappaat tulivat vasta melko myöhään. Toki jo Malmgren (1861) retkikumppaneineen tapasi pikkumatarana siellä täällä (h. o. d.), nähtävästi kuitenkin ensi sijassa Merenkurkun tienoilla, ja siellä täällä myös Hjelt (1923).

Porin seudulta Häyrén (1909 b) ei maininnut pikkumatarana lainkaan. Ei sitä juuri olekaan kaupungin lähistön järvettömällä tasangolla. Vielä ymmärrettävämpää on, että kaakon savi-

koilta Sauramo (1916) tiesi vain yhden paikan, koululaisen Metsämaalta jokirannasta löytämän. Mutta miksi Herman Adolf Printz, tarkka botanisti hänkin, keräsi 1908 ja 1910 pikkumatarana Hämeenkyrön Mahnalan Liinalammensuolta niin kovin runsaasti, toistakymmentä näytearkkista vähintään? Siksikö, ettei ollut nähty sitä muualla? Hämeenkyrössä ympäristöineen sitä kuitenkin on moniaalla. Lounais-Satakunnassa Jalas (1954) ei pikkumataranaa kohdannut, Säkylässä Sältin (1955 a) näki sitä vain yhdessä paikassa, Köyliössä Ervi (1956) ei kertaakaan. Toista äärimmäisyyttä edustivat 1930-luvun tiedot keskisen Kokemäenjoen varrelta. Kokemäeltä pikkumatarana mainittiin tuon joen rannoilla melko yleiseksi (st fq) ja muualla harvinaiseksi (kolme löytöpaikkaa; Pohjala 1934), Huittisista lähes yhtä yleiseksi (p – st fq), täsmennyksin: ”kasvaa usein pienen suolaikkien laidoilla jokialueen ulkopuolellakin” (Erämettä 1953).

Miten tämä tulisi tulkita? Riemasuokko Printz tosiaan rohuamaan pikkumatarana sitä vihdoin löydettyään? Jos sitä ei ollut Porin ja Loimaan jokimaisemissa, ei sitä luulisi moisin määrin olleen niiden välilläkin Kokemäellä ja Huittisissa edes Kokemäenjoen tulvalampareiden ääriillä. Ilmaantuiko pikkumatarana Pyhäjärven ja Köyliönjärven rannoille vasta 1950-luvun jälkeen? Oliko taustalla todellisia muutoksia 1900-luvun mittaana vaiko vain huomaamisen ja tuntemisen hapa-rointia, niin suuntaan jos toiseenkin?

Satakunnan kartta näyttää ensi sijassa sen, mitä neljä henkilöä on nähty 1900-luvun jälkipuoliskolla, Sältin (1965), Kause (1972) ja Kalio (2007) lounaassa, valtaosin minä